

Plaček, Miroslav; Kouřil, Pavel

[Dimitar Angelov — Stefan Kašev — Boris Colpanov, *Balgarska vojenna istorija ot antičnostta do vtorata četvart na X. v.*], [Leszek Kajzer — Jerzy Augustyniak, *Wstęp do studiów nad świeckim budownictwem obronnym sieradzkiego w. XIII—XVII/XVIII wieku*]

Archaeologia historica. 1987, vol. 12, iss. [1], pp. 437-438

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/139729>

Access Date: 26. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

by i literárním hrdinům. Po závěru hodnotícím historický význam rytířství následuje bohatý soupis pramenů a literatury a dva přehledné rejstříky.

Miroslav Plaček

Dimităr Angelov—Stefan Kašev—Boris Čolpanov, **Bálgarska vojenna istorija ot antičnostta do vtorata čertvŕt na X. v.** Sofija, Izdatelstvo na Bálgarskata akademija na naukite 1983. 340 s., 74 pláneků a mapek, řada vyobr. v textu, ruské a francouzské resumé.

Velmi hodnotné dílo, počínající výklad vojenstvím Thráků v bojích s Řeky, Peršany, Makedonci a Římany a Prabulharů ve střetnutích s válečnou mocí Byzance. Třetí hlava popisuje vojenskou historii Bulharů, splývající od poslední čtvrtiny 7. století se slovanským prostředím, i samotných Slovanů ve 2. polovině 6. a 1. polovině 7. století, zejména nájezdy na Byzanc, kde byla dobytá řada pevností (obléhána i Konstantinopol a pětkrát Soluň). Zmiňována je i obrana při odvettných byzantských akcích. Morfologie slovanských zbraní tohoto období je převzata od L. Niederleho. Další část je věnována bulharskému vojenství raného feudalismu, souvisejícímu s vytvořením prvního bulharského carství s centrem v Plisce. Popisují se zbraně včetně obléhacích strojů, velení, organizace, struktura a řazení vojsk a koenečné i pevnostní stavitelství (Sumen, Preslav atd.).

Rozebírána je také organizace a bojová sestava vojsk hlavního protivníka — Byzance a průběh jednotlivých válek s ní. Pozoruhodné jsou operace, při nichž bylo s bulharskou pomocí zlikvidováno obležení Byzance Araby roku 718. Roku 813 byli naopak obléháni Bulhaři pod chánem Krumem, kteří obsadili většinu Rumélie včetně Adrianopolu, v letech 827—829 se utkali s franskými vojsky v prostoru Srému a Dolní Panonie a další obléhání Konstantinopole následovala v letech 896 a 922. Mapky jednotlivých tažení jsou přehledné, názvy míst ve starších i novějších variantách, plány bojišť jsou často vybaveny vrstevnicemi a značky barevně odlišeny. Bohatý poznámkový aparát těží z hojných byzantských pramenů a rozsáhlý je i soupis literatury. Autoři nezapomněli ani na terminologický slovníček a orientaci ulehčuje jmenný rejstřík. Nabízi se srovnání s nedávno vyšlými Vojenskými dějinami Československa, I. díl (do roku 1526), Praha 1985, které, přes populárnější zaměření práce, nevyznává pro nás nejlépe.

Miroslav Plaček

Leszek Kajzer—Jerzy Augustyniak, **Wstęp do studiów nad świeckim budownictwem obronnym sieradzkiego w XIII—XVII/XVIII wieku**, Łódź 1986, 348 s., 103 tab., anglické resumé.

Práce, jejíž chronologický rámec vyplývá z titulu publikace, představuje v podstatě soupis — korpus středověkých opevnění s funkcí obranno-obytnou na části teritoria středního Polska (někdy se také užívá označení východní Velkopolsko). Vedle již zpracovaných zemí łęczycké a wieluńské se tedy jedná o třetí oblast uve-deného území, konkrétně o vojvodství sieradzské v hranicích, ustálených po polo-vině 13. stol.

Jak již bylo naznačeno, hlavní důraz je položen na část katalogovou, poměrně nevelká pasáž textová má spíše charakter informativní. Po stručném úvodu, dotýkajícího se geografických poměrů, struktury majetkové držby (král, duchovenstvo, nejvíce šlechta) a stavu bádání o sledované problematice je pozornost věnována vlastním fortifikacím. Jako první jsou probrány hrady, vzniklé víceméně až ve 14. stol., a městské hrady. Za zmínku stojí hrad v hlavním centru — Sieradzu s osmi-bokou věží; tyto oktagonální věžovité dispozice jsou svázány s dobou Kazimíra Vel-kého, ale jsou typické i pro konec 14. a přelom 14. a 15. stol. Nedostatečná prozkou-manost zde uvedených 7—8 hradů však nedává možnost hlubších analýz a obec-nějších závěrů. Pokud jde o městské hrady, vyskytly se pouze ve dvou případech (Sieradz, Piotrków).

Druhý oddíl je zaměřen na zděné dvory (dwory murowane), z nichž je pro-bráno 29 zástupců. Typické jsou pro ně vodní příkopy, často dosti široké, přes které se mostem vcházelo do budovy. Jen několik málo dvorů nemělo vodní překážku. Obecně se dá konstatovat, že nejvíce jich vzniklo v druhé polovině 16. a na pře-lomu 16. a 17. stol., a schematically je rozdělit na dvory věžové, tzv. kamenice (ka-mienice), zámečky (kasztele) a novodobé stavby, přičemž zcela převládající a nej-

více atraktivní byly kamenice. Geneticky jsou tyto zděné dvory vyváděny z obytných věží a věžovitých paláců o pravouhlé uzavřené dispozici.

Zcela převažující formou opevněného sídla byly však dřevěné dvory (dwory drewniane) patřící převážně šlechtě, o kterých se pojednává v závěrečné třetí části. Jde především o tzv. hrádky (grodziska stożkowate), malá opevnění z konce středověku a počátku novověku. Pod označením dwory drewniane se zde tedy rozumí dřevěné obytné stavby (domy), postavené na zemním vyvýšeném násypu obtočeném příkopy naplněnými vodou. Autoři tu správně podotýkají, že označení grodziska stożkowate signalizuje v nejlepším případě formu zemního reliktu po opevněném sídle a nelze z něj vyvozovat závěry ani chronologické (často jde o pozůstatky novodobých dvorů) ani vlastnické povahy. Od poloviny 13. a ve 14. stol. převažuje jednoprostorová věž o pravouhlém půdorysu a zpravidla třech podlažích, postavená na nevelkém a poměrně vysokém umělém násypu chráněném příkopy a valy schematicky připomínající západoevropské „motty“. Ve druhé polovině 14. a ve stol. 15. rostou rozměry naspaného kopce, přičemž se snižuje jeho výška. Věž se přetváří v dřevěný dům o složitějším členění (zpravidla jednopatrový), doplněný větším množstvím hospodářských budov, vše v souvislosti s účastí šlechty na hospodaření ve vlastní režii. V těchto intencích se pak v zásadě vyvíjí stavební podoba tohoto typu panských sídel až hluboko do novověku.

Následuje katalog ukončený chronologickým přehledem a zahrnující 136 lokalit, k nimž jsou v tabulkové příloze podány v jednotném měřítku výseky z map s vyznačením jednotlivých fortifikací. To vše doplňuje fotografická dokumentace i plány a půdorysy vybraných objektů.

Přes jistou rozdílnost vývoje opevněných sídel v této části Polska i značný časový záběr publikace jde o dobrou konfrontaci způsobu zpracování těchto opevnění, což může být společně s uvedenými dílčími závěry přínosem i pro naše badatele.

Pavel Kouřil

Kulturata na srednovekovnija Tárnov. Naučna sesija, posvetena na 800-godišnjinata ot väzstanobjavaneto na Bälgarskata däržava Veliko Tárnovo, oktombri 1985. Sofija 1985. Redigovali At. Popov a V. Velkova. 216 str.

Sborník z jedné z mnoha vědeckých konferencí věnovaných oslavě vzniku druhé bulharské říše. Příspěvky soustředěné ve sborníku jsou věnovány nejen archeologii, ale i dějinám umění, historii, numismatice, epigrafice a onomastice. První článek Ja. Nikolové (str. 9—16) je věnován výsledkům výzkumu kostela „sv. Dimitar“, který patří k málu přesně datovaných stavebních památek (vznikl mezi léty 1183—1185). V souvislosti s oslavou výročí má tato památka zvláštní místo, protože zde byla r. 1185 vyhlášena nezávislost bulharského státu i církve. Výsledky závažných výzkumů kláštera „Velikata lavra“ v Tárnově shrnul ve svém příspěvku At. Popov (str. 17—25). Za Asenovců hrál klášter mimořádně důležitou roli v politickém, hospodářském a kulturním životě Bulharska. Příspěvek P. Slavčeva „Žiliščen kvartal po zapadnija sklon na Carevec“ (str. 26—39) shrnuje výsledky rozsáhlého výzkumu, který odkryl pozůstatky mnoha sídlištních objektů z doby od druhé poloviny 12. stol. Vyšší životní úroveň obyvatel je doložena i poměrně vysokým zastoupením umělecky zpracované keramiky. Nálezy svědčí o řemeslnickém charakteru osídlení (kovolitectví, zpracování barevných kovů atd.). Publikací výsledků výzkumu výrobního okrsku u patriaršského komplexu se zabývá článek L. Kvinta (str. 40—59). Osídlení lze rozdělit do tří period (1. od počátku 12. do čtvrtiny 13. stol., 2. od počátku 14. do třetí čtvrtiny 14. stol., 3. poslední čtvrtina 14. stol.). R. Ančeva zkoumá interier středověkých obydlí z hlediska sociálního, historického, etnického a přírodněgeografického (str. 60—65). Uměleckými předměty z Tárnova se ve svém příspěvku zabývá At. Popov (str. 66—82), zlatnictvím M. Dolmova (str. 83—93) a kamennou plastikou J. Aleksiev (str. 94—107). Rozboru kovového inventáře získaného archeologickými výzkumy v Tárnově je věnován příspěvek T. Ovčarova (str. 108—121). Upozorňuje na nálezy metalurgických pecí v okolí kostela „Sv. Četirideset mačenic“ a na nálezy kovářské strusky na Carevci svědčící pro práci mnoha kovářů. Z železných předmětů jsou známy škrabky, klíče, ocilky, nůžky, jehly, zemědělské nářadí, hřebíky, součásti oděvů, zbraně a jiné. Z barevných kovů byly nalezeny hřivny z mědi a bronzové předměty. Doloženo je i zpracování olova, stříbra a zlata. Drobnou kamennou plastikou se zabývá ve svém příspěvku K. Totev